

Sundbyberg 26 maj 2015

Vår referens: Mia Ahlgren
Referens: Fi2015/781

Mottagare:
fi.registrator@regeringskansliet.se

Yttrande Krav på privata aktörer i välfärden SOU 2015:7

Handikappförbunden är en samarbetsorganisation för 39 funktionshinderförbund som tillsammans representerar ca 400 000 människor. Vårt mål är ett samhälle för alla. Vårt intressepolitiska arbete grundar sig på mänskliga rättigheter.

Sammanfattning

Handikappförbunden ställer sig generellt bakom förslag om ökad tillståndsplikt och bättre tillsyn av privata utförare, i linje med vårt remissvar på SOU2013:53 Privata utförare – kontroll och hänsyn. Vi har betonat behovet av tydliggörande som gäller huvudmannaskap, ansvar för uppföljning och kontroll av privata utförare, gräns mellan statlig tillsyn och kommunalt ansvar, bättre information och dialog med användare samt förstärkning av allmänhetens insyn.

I detta betänkande har vi synpunkter på bland annat begreppet insikt som inte utvecklas närmare vad det innebär eller hur krav ska utvecklas. Det är viktigt att det blir tydligt att det handlar om relevant kunskap som kan definieras för respektive område.

Sedan betänkandet kom har regeringen tillsatt Utredningen om ett nytt regelverk för offentlig finansiering av privat utförda välfärdstjänster Fi 2015:01 som i sina direktiv ska ta hänsyn till remissvar på SOU2015:7. Vi lyfter därför flera förslag för att stärka medborgarperspektivet, till exempel behov av en gemensam uppförandekod för verksamhet i allmänhetens tjänst som finansieras med offentliga medel, samt ett system för att säkerställa att synpunkter från användare av tjänsterna, oavsett om den utförs av offentligt anställda eller privata, ska hanteras och redovisas transparent när det gäller antal ärenden och område.

Medborgarperspektiv från stora användargrupper behövs i utformning av samhällstjänster

Flera statliga utredningar har eller har haft uppdrag att undersöka olika frågor som rör offentligt finansierade välfärds- och samhällstjänster. Vi saknar dock en övergripande analys som rör medborgarperspektivet och det civila samhällets roll. Det nämns kort i 3.6 att kvalitet uppstår i mötet mellan den som levererar tjänsten och den som använder den, att alla inte har förutsättningar att välja eller byta utförare men i detta betänkande, liksom i andra, saknas en djupare konsekvensanalys.

Människor med funktionsnedsättning utgör cirka 20 procent av befolkningen, och andelen ökar. Många är organiserade i funktionshinderorganisationer där en samlad erfarenhet byggts upp av att använda samhällets tjänster utifrån ett medborgarperspektiv. Under åren har vi sett en alltmer fragmentiserad administration av samhällstjänster. Detta drabbar allmänheten i stort. För den som är sjuk, saknar ett socialt nätverk, god ekonomi, språklig förmåga, har nedsatt kognitiv förmåga och/eller saknar digital kompetens är det omöjligt att orientera sig och känna till sina rättigheter, eller veta vart hen ska vända sig för att få stöd och lämna synpunkter.

Offentliga sektorn organiserar sig utifrån beställare och utförare, där användarna - allmänheten - inte har någon roll. Istället förväntas individen anpassa sig till hur olika offentliga och privata aktörer respektive offentliga beställare har valt att organisera sig och utforma sina tjänster. Det blir upp till individen att hitta och förstå varje enskild tjänst, eller service som dessutom skiljer sig åt regionalt. Sverige kritiserar för brister i att leva upp till mänskliga och lagstadgade rättigheter. Förtroendet för det offentliga och för politik dalar.

Sverige har ratificerat konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fick 2014 flera skarpa rekommendationer från FN. Konventionen betonar i artikel 4:3 att konventionsstaterna ska samråda med, och aktivt involvera, personer med funktionsnedsättning genom de organisationer som företräder dem. Det behövs för att samhällstjänster verkligen ska kunna användas av de som har störst behov av dem.

Företrädare för civilsamhället behöver bli en part i dialogen för att säkerställa att samhällstjänster organiseras och utformas utifrån medborgarnas behov istället för att medborgare ska anpassa sig till utförare i allmänhetens tjänst.

Handikappförbundens idéer för medborgarperspektiv i utveckling av samhällstjänster

Frågorna vi lyfter har inga enkla svar. Vi har några konkreta idéer.

Dialog på systemnivå

Begrepp som medborgardialog och medskapande används ofta, särskilt på lokal nivå. Vi menar att det saknas en strukturerad dialog på systemnivå, innan samhällsfrågorna hamnar i stuprör. I utvecklingen av offentligt finansierade samhällstjänster behövs kunskapen om hinder för delaktighet och tillgång till tjänsterna ur ett helhetsperspektiv. Funktionshinderorganisationer har som få andra representanter för civilsamhället kunskap utifrån de flesta politikområden om hinder i vardagen för många som har behov och rätt till offentligt finansierade samhällstjänster. Idag förs samtal på systemnivå oftast mellan beslutsfattare, myndighetschefer, utvalda forskare och näringsliv. Prata med, inte om, medborgarföreträdare.

En gemensam uppförandekod

Vi föreslår också att regeringen tar initiativ till en kort gemensam övergripande uppförandekod för alla som kan anses vara "i allmänhetens tjänst". Gemensam för myndigheter och för utförare av offentligt finansierad verksamhet i allmänhetens tjänst. Det finns inspiration att hämta internationellt. Vi bidrar gärna i arbetet.

Dialog om lämplighet

På en mer specifik nivå, som kan kopplas direkt till utredningen, behövs kompletterande underlag för att fastställa vilka krav på kunskap, erfarenhet och lämplighet som ska ställas på aktörer inom särskilda områden. Handikappförbunden, genom våra 39 medlemsförbund är en resurs som behövs i det arbetet.

En systematisk oberoende hantering av synpunkter

För individen är det svårt, ibland omöjligt, att lämna synpunkter och få svar när tjänster inte fungerar. Det saknas verktyg för att säkerställa att synpunkter från till exempel elever, patienter, resenärer, personer som behöver socialtjänst, boendestöd mm hanteras korrekt. Många olika utförare ökar myndigheters arbete med information, administration och tillsyn. Individen behöver ett ställe att vända sig till för till exempel skolan, där ärenderubrik loggas transparent och vidarebefordras till ansvarig verksamhet för att säkerställa hanteringen. Data kan också användas som underlag i myndigheters tillsynsarbete och frigöra resurser för att inhämta kunskap om hinder för medborgare att använda tjänster, eventuellt med stöd från företrädare för personer som behöver tjänster, men av olika anledningar inte kan göra sina röster hörda.

Synpunkter på förslag i betänkandet

9.4 Vilka krav kan ställas?

Handikappförbunden anser att krav ska kunna ställas på styrelse, ledning och underleverantörer, samt att krav kan behöva anpassas till verksamheten mm. Uppförandekoder kan vara ett sätt, kompletterat med andra beroende på verksamhet. När det gäller förutsättningar att ställa krav på ägare, kan det behöva närmare analys. Frågan aktualiseras även när det gäller så kallade "reserverade kontrakt" (9.3.7) och ryms troligen delvis inom Utredningen för stärkt civilsamhälle U2014:04.

9.4.1 Kraven måste vara förenliga med EU-rätten

I detta sammanhang vill vi särskilt lyfta artikel 42 i upphandlingsdirektivet. Där står att alla kontraktsföremål som ska användas av fysiska personer, såväl allmänhet som anställda ska följa kriterier för tillgänglighet och design för alla (universal design). I rekommendationer från övervakningskommittén för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning får Sverige kritik för att inte systematiskt använda sig av krav i upphandling.

Utifrån FN:s allmänna kommentar nr 2¹ till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har staten ansvar för att hela samhället, även privata tjänster, utformas universellt. EU som förhörs av övervakningskommittén för denna konvention i augusti har fått särskilda frågor om upphandling. Om Sverige säkerställer att allt som finansieras med offentliga medel och ska användas av människor utformas tillgängligt och enligt principer för universal design är det i linje med EU-rätten. Det sparar pengar för hela samhället, och undanröjer risk för diskriminering.

9.4.2 Krav på styrelsen och den verkställande ledningen

Tidigare fanns antidiskrimineringsklausuler kopplade till vissa myndigheter. På senare år den internationella standarden ISO 26000 Socialt ansvarstagande utvecklats. Inom vissa upphandlingsområden finns krav på så kallade uppförandekoder, men det saknas en övergripande kod, se tidigare förslag, som vi gärna utvecklar vidare.

10 Utökad tillståndsplikt inom socialtjänstområdet

Handikappförbunden tillstyrker förslagen.

¹ Regeringen har beslutat

11 Lämplighetsprövning och prövning av ekonomiska förutsättningar

Handikappförbunden tillstyrker lämplighetsprövning, men våra medlemsförbund har reagerat på formuleringar om insikt i flera av förslagen. Våra förbund betonar att det behövs kunskap om personer med olika funktionsnedsättningar för att delaktighet och kommunikation mellan individen och utföraren av en offentligt finansierad verksamhet ska kunna säkerställas. Det blir med andra ord viktigt att säkerställa att kriterier för lämplighet med mera tas fram i dialog med organisationer som vet vilken kunskap som behövs för att undanröja hinder för delaktighet.

Vänliga hälsningar

Stig Nyman
Ordförande
Handikappförbunden